

הספר "אפירוגון" מפחיד אותנו. זה מה שהופך אותו לגדול

החיים באזור מוכה האסון הזה ואירועי 7 באוקטובר מקשים להכיל את הסימטריה המוצגת ב"אפירוגון" בין סבלם של הישראלים והפלסטינים. דווקא בשל כך ספרו של קולום מק'קאן הוא יצירה חשובה.

שגיא כהן, הארץ, 12 במרץ 2024

קולום מק'קאן, מחבר הספר "אפירוגון", מפקיע בו את הבלעדיות על הרוע והאכזריות מידיה של קבוצת אחת. קולוניאליסטים, ילידים, כובשים, יהודים או מוסלמים — האנושות עיוורת לסבלו של האחר בכל מקום ובכל תקופה. כך מערער מק'קאן על פוליטיקת הזהויות המעצבת את העולם על פי קבוצות של טובים ורעים, על סמך מקומם בהיררכיה החברתית: חלשים משמע צודקים וטובים; חזקים משמע אשמים. רמי אלחנן ובסאם עראמין, גיבורי הספר, פעילים שנים בפורום המשפחות השכולות הישראלי-פלסטיני. כמנהל בית ספר אירחתי אותם בבית ספרי כמה פעמים. בשנים האחרונות השמעת סיפורם האישי שובר הלב, וקריאתם להפסקת האלימות, עוררו תגובות קשות. מי שקורא כיום לעצירת האלימות ומגלה אמפתיה לסבלו של האחר נחשב בוגד.

מק'קאן רקם יצירה המכילה דבר והיפוכו: רגע אחד הוא מספר את סיפורם של רמי ובסאם בהקשר המקומי של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, תוך תיאור פרטים ייחודיים וצירופי מקרים אכזריים שרק בגינם התרחשה הטרגדיה. רגע אחר כך הוא מפקיע את הסיפור שלהם מהקשר המקומי ומציג אותו כחלק מן הטבע האנושי המר והאכזרי, שמחולל טרגדיות שוב ושוב.

עטיפת הספר "אפירוגון" מאת קולום מק'קאן. יצא בהוצאה נישתית צילום: ספרי נובמבר

פסקאות קורעות לב על אובדן בנותיהם של רמי ובסאם משובצות בספר באסוציאטיביות לצד פסקאות על אכזריות אנושית המתרחשת במקומות שונים ובתקופות אחרות: הטלת פצצת האטום על נגסאקי או נשרים מאולפים ששלחו הצלבנים במאה ה-12 לנקר למוות בטופריהם את בשרם של אסירים יהודים ומוסלמים שנקשרו בראשי ההרים. רגע אחד פיצוץ במדרחוב בן

יהודה וברגע אחר נשיא צרפת פרנסואה מיטראן אוכל בסעודתו האחרונה ציפור שיר זעירה שאנשיו פיקחו על לכידתה בכפר בדרום צרפת.

כך מוצגים האכזריות וההרג כמנת חלקה של האנושות כולה, ולא רק של המזרח-תיכוניים שטופי הדם. האירופאי יכול לשבת בארמון האליזה או בבית הדין בהאג ולצקצק, אך גם מי שמצטייר כנאור ומוסרי, העומד בראש הרפובליקה שהפיצה את ערכי השוויון, החירות והאחוה ברחבי העולם, שוחט ציפורי שיר להנאתו. בעידן פוליטיקת הזדהות ונתפס כצודק. על כן יצירת קורבניותה כדי לבסס את צדקתה. הקורבן הרי מעורר הזדהות ונתפס כצודק. על כן יצירת סימטריה בין סבלם של אנשים מקבוצות שונות מקוממת. לא פלא אם כך שמשני הצדדים, ישראלים ופלסטינים, התקוממו נגד היצירה פוצעת הלב הזאת. בסקירת הספרות של הסופרת הפלסטינית סוזן אבולהווא שפורסמה ב"אל ג'זירה" ביקרה הכותבת את מק'קאן על כך שהוא יוצר סימטריה בין סבלם של החזקים והחלשים, בין הכובש הקולוניאליסט לבין היליד הנכבש. היא התקוממה על המורכבות שבה מוצג הסכסוך. לדידה סימטריה ומורכבות הן פשע המאפשר את המשך הפגיעה.

מבקר הספרות אריק גלסנר ביקר ב"ידיעות אחרונות" את היצירה גם הוא על הסימטריה שעל פיה מאורגן הספר, ש"גורם לעיוות בראייה של הסכסוך הישראלי-פלסטיני". לטענתו, חלוקה סימטרית שבה כולם אשמים וכולם קורבנות היא "עצלות מוסרית ואי העזה ספרותית".

גם אבולהווא וגם גלסנר טענו כי מק'קאן לא העמיק בפרטי הסכסוך והתעלם מעובדות ואירועים היסטוריים חשובים. החיים באזור מוכה האסון הזה, הצלקות מפיגועי טרור ומאינתיפדות והאירועים המחרדיים ב-7 באוקטובר מקשים להכיל את הסימטריה של "אפירוגון". דווקא בשל כך הספר הוא יצירה חשובה. הסימטריה המקוממת שבו, בין הסבל הישראלי לסבל הפלסטיני, לסבל האנושי בכל מקום אחר בעולם — מאפשרת בחינה עדינה של הנרטיב שלנו וחשיפה לנרטיב של האחר. הצגת הסכסוך הישראלי-פלסטיני על צדדיו הייחודיים, ובה בעת הפקעתו מהקשר המקומי, והקבלתו לסכסוכים ולאלימות אנושית במקומות אחרים, מספקות פרספקטיבה ומבהירות שגם הסכסוך הזה, כמו סכסוכים אחרים, יבוא יום אחד אל סיומו. הספר "חובו של היום אל הלילה" מאת הסופר יסמינה חדרה ראה אור בתרגום עברי ב-2022. כמו "אפירוגון", שיצא בישראל בהוצאה נישתית (ספרי נובמבר), גם הוא יצא בהוצאה קטנה (ספרי רות). הוא מתרחש על רקע מאבק האלג'יראים לחירות מן הצרפתים. חדרה אינו מקבל את המשואה הפשטנית של טוב ורע, חזק וחלש. אלג'יראים וצרפתים בספרו הם קורבנות של רוע אנושי, של אטימות לב ושררה. כולם עושים מה שביכולתם כדי לא לראות את כאב הזולת, ובטוחים שהסיפור שלהם אחר וצודק וייחודי. חדרה יצר סימטריה באמצעות גיבור החי בשני העולמות: הוא נולד במשפחה ובשכונה אלג'יראית ענייה ומוכה, אך בגר בבית דודו שהשתלב בקרב המתיישבים הצרפתים בשכונה מבוססת באלג'יריה. מק'קאן יצר סימטריה באמצעות התחקות אחר סיפור אובדנם של שני גיבורי הספר, הישראלי והפלסטיני.

הימנעותן של הוצאות מרכזיות מ"אפירוגון" והוצאתם של שני ספרים אלה בהוצאות נישה היא תעודת כבוד ותג של איכות לספרים. ספרות שמפחידה את קוראיה ומחפשת את האנושיות בצד השני היא ספרות גדולה. התרגום הנפלא של חנה עמית כוכבי והבחירה של הוצאת "ספרי נובמבר" מבהירים עד כמה חשובות הוצאות הספרים הקטנות והאיכותיות בישראל, שאינן חוששות לכוון אל מחוץ למיינסטרים.

הכותב הוא מנהל בית ספר רנה קסין בירושלים